

ГЛАВА XIII

ВЪТРЕШНО СЪСТОЯНИЕ НА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗЪ XI и XII ВЪКОВЕ

Елинизирание на националната охридска църква. — Разпространяване на богомилитѣ въ Гърция, Босна, Италия и Франция. — Етнографски прегледъ на полуострова.

Отъ XII вѣкъ Охридъ билъ опора на елинизма въ земитѣ на македонскитѣ славяни. Още приемникътъ на Йоана Дебърски билъ грѣкъ и отъ тогава българинѣ не можелъ да стане архиепископъ, когото назначавалъ императорътъ¹. Най-бележитѣ между тѣхъ билъ известниятъ писателъ *Теофилактъ* отъ Еврипъ на Евбея (ок. 1085—1107); неговитѣ записки и писма хвърлятъ свѣтлина върху живота и положението на охридскитѣ архиепископи. Отъ тѣхъ² ние виждаме, съ какво презрение грѣцкиятъ духовенъ пастиръ гледалъ на своето „варварско“ паство и съ каква омраза българитѣ му отплащали за това. Ние узнаваме, че архиепископътъ ималъ грамадни доходи, че той по цѣли дни броялъ своитѣ жълтици³ и селянитѣ отъ църковнитѣ имоти го мразѣли. Охридъ останалъ и следъ падането на царството търговски градъ, който се отличавалъ съ великолепни постройки⁴, за което свидетелствува сжщо и арабскиятъ географъ Идризи (1153).

Презъ 168-годишното византийско владичество учението на богомилитѣ добило необикновено развитие⁵. Това малоазийско и арменско учение срещнало съчувствие у грѣцитѣ, които въ срѣднитѣ вѣкове имали голѣма наклонность къмъ богословски препирни. Цѣлата страна около Пловдивъ презъ XI вѣкъ била препълнена съ арменци, богомили и павликяни. Императоръ Алексий съ огънь и мечъ преследвалъ богомилитѣ; той заповѣдалъ да се изгори въ Цариградския хиподромъ тѣхния старейшина Василий, който заедно съ своитѣ 12 „апостоли“ падналъ въ пленъ (1111 год.). Ние описахме по-горе плодоветѣ отъ тия гонения. На 1114 год. въ Цариградъ били смѣнени двама епископи, изобличени въ богомилство, а уважаваниятъ отъ народа монахъ Нифонъ билъ заточенъ; нѣколко години по-рано съборътъ осъдилъ монаха Константина Хризомала, който разпространявалъ богомилски дуализъмъ и твърдѣлъ, че въ всѣки човѣкъ има две души — една добра и една зла, и че никой не може да стане добъръ християнинъ, докле не изгони отъ себе си лошата душа.

Богомилското учение преминало отъ Балканския полуостровъ на западъ, по всѣка вѣроятность, презъ византийска южна Италия⁶. Но на италианска почва то успѣло да се задържи само въ Ломбардия, гдето можело да се укрие отъ папскитѣ гонения въ градоветѣ и подъ закрилата на привързаното къмъ това учение дворянство.